

**Sosyal Bilimler Alanlarında Hazırlanan Tezler için
Raporlaştırma Önerileri: Bir Tez Nasıl Yazılmalıdır?***
**Reporting Proposals for Writing Thesis in the Social
Sciences: How to Write a Thesis?**

Tuğba HORZUM¹, Feride ŞAHİN², Emine GÖK², Gülfem D. YURTTAŞ
KUMLU², Demet ŞAHİN³, Hilal YANIŞ², Ümmüye Nur TÜZÜN⁴, Yasemin
HACIOĞLU⁵

¹ Necmettin Erbakan Üniversitesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü.
thorzum@gmail.com

² Gazi Üniversitesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim
Dalı.

feridecelik84@gmail.com, eminegk540@gmail.com, gdyurttas@gmail.com,
hilalyanis@yahoo.com

³ Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı.
demet.sahin@gop.edu.tr

⁴ MEB, u_tuzun@hotmail.com

⁵ Giresun Üniversitesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü, Fen Bilgisi Eğitimi
Anabilim Dalı. haciogluyasemin@gmail.com

Makalenin Geliş Tarihi: 17.10.2016

Yayına Kabul Tarihi: 16.12.2016

ÖZ

Lisansüstü öğrencileri sosyal bilimler alanında tez yazma sürecinde sıklıkla zorluklarla karşılaşmakta ve çalışmalarını nitelikli olarak raporlaştırma konusunda zorlanmaktadır. Bu araştırmada, sosyal bilimler alanında tez yazım sürecinde çalışmaları raporlaştırmaya yardımcı olabilecek teorik bilgilerin verilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma oluşturulurken ulusal ve uluslararası tez arşivinde yer alan 172 tezdən, 19 kitaptan ve 23 makale ve rapor gibi diğer kaynaklardan yararlanılmıştır. Bu doğrultuda “Bir tezin problemi, araştırma soruları, amacı, önemi, sınırlılıkları ve varsayımları nasıl ifade edilir?” ve “Bir tezin bulgular (findings), sonuçlar (results), sonuçların özeti (conclusions), iddia (assertions), tartışma (discussion), doğurgu (implications), öneriler (recommendations) bölümleri nasıl ifade edilir? sorularına cevap verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca nicel ve nitel yaklaşımlar bakımından her bir bölüm için ne tür farklılıkların olduğu da ortaya konulmuştur. Son olarak, her bir bölümü yazarken başvurulabilecek, nitelikli tez veya makale örnekleri verilerek okuyucuya yol gösterici açıklamalar yapılmıştır.

* Yazarlar bu çalışmaya eşit seviyede katkıda bulunmuştur. Bu çalışmanın yayım süreci esnasında elim bir hastalık nedeniyle aramızdan ayrılan ve yazarlardan biri olan Emine GÖK’ ü rahmetle anıyoruz.

Anahtar Sözcükler: Akademik yazma, bilimsel araştırma raporu, araştırma önerisi unsurları, nicel araştırma yaklaşımı, nitel araştırma yaklaşımı

ABSTRACT

Graduate students have difficulties in writing thesis and reporting its results qualitatively in the social sciences. The aim of this study is to give information which are thought to be helpful for reporting research in the process of thesis writing in social sciences. For this aim, 172 theses found in "ProQuest Dissertation and Thesis Debate", 19 books and 23 sources such as articles and reports were utilized. In this study, the question "How should the problem, research questions, purpose, significance, limitations and assumptions of a thesis be stated?" was answered. Besides, how should the section of findings, results, conclusions, assertions, discussion, implications, and recommendations be stated has been investigated. Moreover, methodological differences for each section in terms of qualitative and quantitative research were determined. Finally, for each section, guiding explanations were mentioned by giving good thesis and article examples to the readers.

Keywords: Scientific research, research proposal elements, quantitative approach, qualitative approach

GİRİŞ

Bilim insanları her çağ ve kültürde evrende meydana gelen olayları açıklamak amacıyla bazı bilgileri elde etme ve bu bilgileri paylaşma ihtiyacı hissetmişlerdir. Bilim insanlarının karşılaştıkları problemleri çözüme kavuşturmak istemeleri doğal karşılanması gereken bir durumdur. Bu durum, onları problemi oluşturan yapıyı mantık çerçevesinde ve planlı bir şekilde araştırmaya sevk etmektedir. Bilgi elde etme çabası araştırma kavramı olarak karşımıza çıkmakta; bilgiyi paylaşma çabası ise sözlü olabileceği gibi genellikle bilimsel yayınlar adı altında yazılı olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim araştırma, karşılaşılan bir probleme sistematik ve mantıklı bir biçimde çözüm sunma girişimi olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım, 1999). Araştırmacı ise, insanları doğrudan ya da dolaylı bir biçimde rahatsız eden problemlere çözüm bulma, bilinmeyeni ortaya çıkarma, tanımlama ve birtakım sonuçlara ulaşma çabası içerisindedir (Erkuş, 2009; Yıldırım, 2010). Araştırmacı bu amaçla güvenilir kaynaklardan yola çıkarak güvenilir çözümleri hedefler, verileri sistemli ve planlı olarak toplar, toplanan verilerin analizini yapar, bulguları değerlendirir ve yorumlar. Sonuç olarak da yaptığı bu araştırmayı gerekli ölçütleri göz önünde bulundurarak rapor eder. Burada bahsi geçen araştırma raporlarının yazılması, çoğaltılması ve basılması ile aslında amaçlanan araştırmada incelenen konu hakkında okuyucuları bilgilendirmenin yanı sıra yeni araştırmalara ışık tutmak, aynı zamanda bilginin birikimini ve sürekliliğini sağlamaktır (Kıncal, 2010). Ancak araştırmanın sonuçları ne kadar eşsiz olursa olsun yayınsız bilim yapılamamaktadır ve araştırma yayımlanıncaya kadar da tamamlanmış sayılmamaktadır (Day, 1998). Dolayısıyla iyi bir araştırma raporunun nasıl yazılması gerektiği ile ilgili temel bilgilere sahip olmak, araştırmacılar için bir zorunluluk haline gelmiştir (Tanrıöğen, 2011).

Günümüzde bilimsel yayınlar; konferans raporları, tezler, dergi makaleleri, posterler, kitaplar, kitap bölümleri (Nadim, 2005) ve proje raporları gibi değişik yazımları kapsamaktadır. Hazırlanan bu bilimsel yayınlarda temel yazım kuralları olmasına rağmen akademik araştırma sonuçlarının hazırlanmasıyla ilgili tüm

araştırmacılar/akademisyenler tarafından kabul edilmiş yazılı kurallar bulunmamaktadır. Var olan kurallar da yıllar geçtikçe bilim ve teknolojinin gelişmesine bağlı olarak değişmek durumunda kalmıştır. Bilimin her alanında olduğu gibi araştırmaların raporlaştırılmasında da değişim ve gelişmeler sürmektedir (Balcı, 2011). Raporlaştırma süreci ile ilgili temel kaynaklar olsa da bu kaynakların farklılığı yeni yetişen bilim insanlarının aklını karıştırmaktadır. Nitekim sosyal bilimler alanında nicel ve nitel araştırmaya dayalı lisansüstü tezler yazılmaktadır. Araştırmacılar, tez yazım sürecinde üniversitelerin veya enstitülerin tez yazım kılavuzlarından faydalanmaktadır. Bu kılavuzların ortak özellikleri olmasının yanında birçok farklı özellikleri de bulunmaktadır. Bu durum göz önüne alınarak yurt içinde ve yurt dışında yapılan bilimsel araştırmalar incelenmiş, bu inceleme sonucunda, araştırmaların raporlaştırılmasında, araştırma raporunun bölümlerinin nasıl ifade edileceği konusunda karmaşa yaşandığı belirlenmiştir. Bununla birlikte araştırmaların raporlaştırılmasında bilim insanları tarafından kabul edilmiş bir standart olmasına rağmen, sosyal bilimler alanında yazılmış makaleler ve tezler incelendiğinde uygulamada varsayımlar ve sınırlılıkların ifade edilmesi, bulguların sunulması, sonucun ve tartışmanın ele alınması gibi konularda halen görüş ayrılıklarının olduğu ve eksikliklerin bulunduğu görülebilir. Bu görüş ayrılıklarının ve eksikliklerin ortadan kaldırılması, gelecekte yapılacak araştırma raporlarının niteliği açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmada bir tezde bulunması gereken, özellikle de raporlaştırma aşamasında görüş ayrılıklarının olduğu ve karmaşanın yaşandığı araştırma bölümlerinin nasıl yazılması gerektiğine yönelik var olan standartların sentezlenerek geliştirilmesi ve kuramsal olarak derlenmesi ve lisansüstü düzeyde öğrenim gören öğrencilere tez yazım sürecinde yol göstermesi amacıyla kılavuz özelliği taşıyan bir rapor hazırlamak amaçlanmıştır. Bu amaçla, eğitim fakültesinde görev yapmakta olan, daha önceden “Bilimsel Araştırma Yöntemleri” dersini almış, çeşitli araştırma deneyimleri olan ve “İleri Bilimsel İletişim” adlı doktora dersini alan sekiz araştırmacı ile bir araştırma komisyonu oluşturulmuş ve “Bir tez nasıl yazılmalıdır?” sorusuna cevap aranmıştır. Komisyon tarafından belirtilen çerçevede uluslararası tez arşivinde yer alan ve eğitim alanında yapılmış olan toplamda 172 tez taranmıştır. Bununla birlikte araştırma tekniklerini konu alan 19 kitap ile birlikte

23 makale ve rapor gibi kaynaklar da incelenmiştir. Bu kaynaklardan alanyazın sentezlenerek akademik bir standart sağlanmaya çalışılmış ve tezin ana bölümlerinin hazırlanması ile ilgili bilgiler sunulmuştur. Bu araştırma okunurken dikkat edilmesi gereken bazı noktalar bulunmaktadır. Her ne kadar alanyazında bilimsel araştırmaların nasıl yapıldığı, tezin ve bilimsel makalelerin nasıl yazıldığı ile ilgili bazı kitaplar (Day, 1998; Murray, 2014, 2015; Üstdal ve Gülbahar, 1997) mevcut olsa da, bu araştırma birkaç yönüyle farklılık göstermektedir. Örneğin; yukarıda bahsi geçen alanyazın sentezlenmesi ile elde edilen sonuçlar ışığında, tezde genel olarak bulunması gereken başlıkların temel özellikleri, nasıl yazılması gerektiği, nicel ve nitel yaklaşımlar bakımından ne tür farklılıkların olduğu teorik olarak tartışılmıştır. Bir diğer farklılık ise, her bir bölümü yazarken başvurulabilecek, nitelikli tezler veya makaleler örnek verilerek okuyucuya yol gösterici açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca, bu araştırma bütüncül bir çalışmanın ürünü olduğundan önem arz etmektedir. Çünkü bu şekilde hazırlanan çalışma ile tezleri incelemek ve düzeltmek için harcanan zaman ve emek azaltılmış olacaktır. Dolayısıyla bu çalışmanın sosyal bilimler alanında lisansüstü eğitim görmekte olan öğrenciler ve ayrıca bu alanlardaki araştırmacılar için rehber niteliği taşıyacağı düşünülmektedir. Sonuç olarak, bu çalışma tez yazma aşamasında olup, yazacakları teze ilişkin plan yapma aşamasında olan ya da araştırma önerisi yazma hazırlığı yapan öğrenciler ve araştırmacılar için hazırlanmıştır.

ARAŞTIRMA BÖLÜMLERİ NASIL İFADE EDİLİR?

Bu çalışmada temel olarak tez bölümleri ele alınsa da sosyal bilimlerde yapılan diğer araştırmalar da aynı bölümleri içerdiğinden çalışmanın devamında araştırma bölümleri olarak ifade edilmiş ve her bir araştırma bölümü ayrı başlıklar halinde sunulmuştur.

Araştırmanın “Problem”i Nasıl İfade Edilir?

Araştırmaların en önemli ve en temel kısımlarından biri, kuşkusuz problemi belirlemektir. Problem, teoride veya uygulamada yer alan ve çalışmaya gerek duyulan bir konu olarak

tanımlanabilir (Creswell, 2014). Araştırmacılar için problem durumunu oluşturmada onlara yol gösterecek kurallar seti bulunmamasına rağmen, problemin tanımlanabileceği 3 önemli kaynak vardır. Bunlar deneyim, teoriler ve ilgili alanyazındır (Burns, 2000). Araştırma problemini oluşturmada önce, günlük hayatımızda karşılaştığımız durumlar gözlemlenebilir, geçmiş araştırmalar ve kuramlar incelenebilir ve araştırmak istenilen durum hakkında fikir edinilebilir. Sonrasında ise araştırma problemi belirlenir (Fraenkel ve Wallen, 2006). Karasar'ın (2012, s. 56-57) aktardığına göre, belirlenen araştırma problemi en az dört ölçütü karşılayabilmelidir. Bunlar:

- Çözülebilirlik: Problem araştırma ile çözülebilir nitelikte olmalıdır.
- Önemlilik: Araştırılacak problem ilgili alan ve toplum açısından önemli olmalıdır.
- Yenilik: Önceden ortaya konmamış bir problem olmalıdır.
- Yerleşik etik kurallara uygun olarak araştırılabilirlik: Araştırma etiğine uygun olarak araştırılabilecek nitelikte olmalıdır (Best, 1959).

Problemin tanımlanması üç aşamada gerçekleştirilebilir (Karasar, 2012, s. 59). Buna göre, ilk aşamada genel problem alanı bir bütün olarak ele alınarak dilimlenir ve her bir dilimin genel hatlarıyla ve birbirleriyle olan ilişkileri incelenir. İkinci aşamada, araştırılmak istenen problem dilimi problem alanı içinden seçilerek tanıtılır. Yani okuyucunun ilgisi belirlenen bu dilime, yani sınırlandırılmış problem alanına yönlendirilir. Üçüncü aşamada ise, sınırlandırılmış problem alanı ayrıntılı olarak açıklanır. Diğer bir deyişle problem durumu bir kapsam içerisinde sunulmalıdır. Kapsam da kavramsal çerçevenin içinde yer alacak şekilde sunulmalıdır (Pajares, 2006).

Bir metafor olarak, tezin yazılması süreci yazarın kuyuya varil indirmesine benzetilirse, tez yazmaya yeni başlayan bir yazar kuyunun derinliklerinin (tez) içine varili (okuyucu) daldırır. Okuyucu burada zaman zaman boğulur ya da aşına olmadığı malzemeyi bulur ve anlam kuramaz. Deneyimli yazarlar ise varilleri (okuyucu) yavaşça indirerek okuyucunun derinlere yavaşça alışmasını sağlar. Kuyunun sonunda ise çalışmayı özetleyen bir problem cümlesi kullanır (Creswell, 2014, s. 114-115). Araştırma problemi belirlenip

tanımlandıktan sonra, bir problem cümlesi ile ifade edilmelidir. Bu problem cümlesi Sönmez ve Alacapınar'a (2011) göre:

- Soru şeklinde olmalıdır.
- Bağımsız ve bağımlı değişkeni içermelidir.
- Evren ya da örnekleme içermelidir.
- Kullanılacak yöntemi ima etmelidir.
- Araştırmada kullanılacak ölçme araçlarını ima etmelidir.
- Verilerin analizinde kullanılacak istatistik tekniklerini ima etmelidir.

Araştırma desenleri bağlamında ele alınacak olursa problem cümlesi; nicel araştırma yaklaşımında neden-sonuç, anlamlı bir ilişki ya da fark gibi ifadeler içerirken, nitel araştırma yaklaşımında, problemi tanımaya, betimlemeye, olguları saptamaya yönelik ifadeler içermelidir (Sönmez ve Alacapınar, 2011).

Pek çok araştırmacı araştırma sorusu ile problem cümlesini birbiriyle karıştırmaktadır. Problem cümlesi, araştırma sorularının genellemesidir ve araştırma sorularının her birini içermektedir (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012, s. 41; Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2011). Eğer problem cümlesine net bir şekilde cevap bulunmak isteniyorsa araştırma soruları araştırılabilir nitelikte olmalıdır. Başka bir ifade ile akla yatkın, açık, anlaşılır, sınanabilir, etik, özgün olmalıdır. Ayrıca ifadeler olasılık veya emir kipi şeklinde kurulmamalıdır (Büyüköztürk vd., 2012, s. 42).

Araştırma sorularının ifadesi, çalışmada kullanılan yaklaşıma göre farklılık göstermektedir. Nitel araştırmalarda, araştırma soruları olarak yer alırken; nicel araştırmalarda, hipotezler şeklinde yer almaktadır. Dolayısıyla hangi soruların veya hangi hipotezlerin kullanılacağına karar vermek için öncelikle çalışmanın amacı, yöntemi ve araştırmanın hedef kitlesi belirlenmelidir. Kerlinger'in (1979) ve Krathwohl'un (1988) ifadelerine göre, *araştırma sorusu* iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi ortaya çıkartır ve bu ilişkiyi bir soru olarak ifade eder; *hipotez* ise iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi bildiren bir ifadedir (Akt. Pajares, 2006). Öte yandan Pajares'e (2006) göre, sorular ve hipotezler gömülü teori çalışmaları gibi nitel araştırmalarda doğrudan teoriden türetilir ve test edilebilirdir. Dolayısıyla bir teorik çerçeveye dayandırılmalıdır.

Araştırma problemini oluşturan araştırma soruları, nicel araştırma yaklaşımında baştan kesin olarak sınırlandırılırken, nitel araştırma yaklaşımında sınırlandırılmazlar. Çünkü nitel araştırmada değişkenler iç içedir ve bunlar arasındaki ilişkileri ölçmek zordur (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 49). Bu nedenle nitel araştırma sorusu süreci “geliştirme” ye ve “yeniden ifade etme” ye dayalı olarak “Nedendir?”, “Nasıldır?” şeklinde açık uçlu sorularla ifade edilmelidir. Nicel araştırma yaklaşımında yer alan araştırma soruları, ise “İlişki var mıdır?”, “Anlamlı bir farklılık var mıdır?” şeklinde kapalı uçlu sorularla ifade edilebilir.

Araştırmanın problemine örnek olarak nicel araştırma yaklaşımına göre Fazioli tarafından 2010 yılında yapılmış olan doktora tezi ve nitel araştırma yaklaşımına göre Friedrichsen tarafından 2002 yılında yapılmış olan doktora tezi incelenebilir.

Araştırmada “Amaç” Nasıl İfade Edilir?

Araştırmaların giriş bölümünde konu ile ilgili temel tartışmalar yapıldıktan ve problem ortaya konulduktan sonra araştırmanın amacı yazılmalıdır. Araştırmanın amacı, problemin nasıl çözüleceğini ifade etmek; yani sonuçta nelerin beklenildiğini baştan ortaya koymak demektir. Araştırmanın amacı, araştırma probleminin en somutlaştığı kısımdır. “Ne?”, “Nasıl?” ve “Niçin?” sorularıyla ilgilidir (Karasar, 2012, s. 67). Amaç cümlesi hedefleri ortaya koyar ve araştırmanın ana fikrini ifade eder. Bu ana fikir araştırma problemi üzerine yapılandırılır ve araştırma soruları ile sınırlandırılır (Creswell, 2014, s. 124)

Araştırmada kullanılacak araştırma deseni de, araştırmanın amacına bağlıdır. Araştırmanın amacı, araştırmada bulunan sonucu genellemeye yönelik ise nicel araştırma yaklaşımı; bir durum ya da olguyu derinlemesine incelemeye yönelik ise nitel araştırma yaklaşımı kullanılmaktadır. Dolayısıyla araştırmanın amacının açık ve net bir şekilde ifade edilmesi önemlidir. Araştırmanın amaç kısmı yazılırken, öncelikle genel bir amaç yazılır, ardından alt amaçlara yer verilir. Genel ve alt amaçlar, düz cümle olarak belirtilebileceği gibi, soru cümlesi veya hipotez şeklinde de yazılabilmektedir.

(Büyüköztürk vd., 2012, s. 69; Tural, 2014, s. 476). Alt amaçlar soru cümlesi olarak üç farklı şekilde ifade edilebilir (Büyüköztürk vd., 2012, s. 69):

- a) Betimsel sorular; "... nedir?" ifadesini içeren, araştırmada incelenen durumu ortaya koymayı hedefleyen amaçlar için geçerlidir.
- b) Korelasyonel sorular; "... arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?" ifadesini içeren, araştırma değişkenleri arasındaki ilişkinin miktarını, yapısını, yönünü ortaya koymayı hedefleyen amaçlar için geçerlidir.
- c) Karşılaştırmalı sorular; "...'ya göre, ...ları arasında anlamlı farklılık var mıdır?" ifadesini içeren, araştırma değişkenlerinin gruplar arası veya grup içi karşılaştırmasını ortaya koymayı hedefleyen amaçlar için geçerlidir.

Korelasyonel ve karşılaştırmalı sorular nicel araştırmalar için geçerli iken; betimsel sorular nicel ve nitel araştırmalar için kullanılabilir. Araştırmanın amacına örnek olarak nitel araştırma yaklaşımına göre Taşar'ın (2001) doktora tezi ve nicel araştırma yaklaşımına göre Eryılmaz'ın (1996) doktora tezi incelenebilir.

Araştırmada "Önem" Nasıl İfade Edilir?

Araştırmacılar tezlerinde okuyuculara yaptıkları çalışmanın önemli olduğunu, çalışmayı okuyarak ve kullanarak yarar elde edebileceklerini belirterek hedef kitleyi (okuyucuyu) ikna etmek ve çalışmanın önemini anlatmak için özel bir bölüm eklerler (Creswell, 2014, s. 119). Bu bölümde araştırma amaçlarında belirlenip toplanan verilerin hangi kuramsal ya da pratik sorunun çözümünde ve nasıl kullanılabileceği açıklanır (Karasar, 2012, s. 71). Simon'a göre (1969, s.180) araştırmanın önemi, soruların niçin cevaplandırılmak istendiği, hipotezlerin niçin sınanmak istendiği soruların cevabıdır (Akt. Karasar, 2012, s. 71). Burada söz konusu olan durum yapılan araştırmanın şu veya bu ölçekte araştırma eksikliğini veya "bilimsel araştırma boşluğunu" doldurup doldurmadığıdır (Dura, 2005, s. 340). Buna göre araştırmanın önemi (KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü [KTÜEBE], 2012):

- Araştırmaya duyulan ihtiyaç,
- Konu ile ilgili diğer araştırmacıların önerilerini,
- Araştırma konusundaki mevcut bilginin yetersizliğini,

- Uygulamalı olarak bilginin nerede ve nasıl kullanılabileceği ve bu konuda gözlenen eksiklikleri,
- Yöntemle ilgili yenilikleri,
- Daha önce gerçekleşmiş araştırma sonuçlarını yenileme, destekleme veya yeniden sınama ile ilgili düşünceleri,
- Açığa çıkmış yeni bir problem durumu veya fırsat eğitimi kullanmayla ilgili düşünceleri,
- İyileştirme, kurumsal talep vb. varsa önerileri içerecek şekilde yazılmalıdır.

Araştırmanın önemi bölümünün yazılmasında toplanan verilerin hangi kuramsal ya da pratik sorunun çözümünde ve nasıl kullanılabileceği açıklandığı için aslında nitel ve nicel tezlerde farklılığın olmadığı söylenebilir.

Araştırmanın önemi bölümüne örnek olarak nitel araştırma yaklaşımına göre Tüzün (2004) ve Özdemir'in (2004) doktora tezleri, karma araştırma yaklaşımına göre Canbazoglu Bilici (2012) nicel araştırma yaklaşımına göre ise Stoye'nın (2016) doktora tezi incelenebilir.

Araştırmada “Sınırlılıklar (Limitations)” ve “Kapsam (Delimitation)” Nasıl İfade Edilir?

Sosyal bilimler özellikle de eğitim alanında bir araştırma problemine çözüm bulmak amacıyla yürütülecek bir çalışmanın kusursuz, sınırları olmayacak şekilde tasarlanması mümkün değildir (Marshall ve Rossman, 1999, s. 42). Bu bölüm, araştırmalarda *sınırlılık* ve *kapsam* olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Türkçe tezlerde bu iki başlık sadece sınırlılıklar adı altında tek bir bölümde verilirken, bazı yabancı tezlerde iki farklı başlık altında sunulabilmektedir. Bu ifadelerin Türkçedeki karşılığı tek olduğu için karmaşaya neden olmaktadır. “limitation” kelimesi sınırlılıklara karşılık gelirken, “delimitation” ise sınırlılıkları tam karşılamamaktadır. Yani; sınırlılık ve kapsam arasında hatırı sayılır derecede bir fark vardır. Bu nedenle, sınırlılıklar ve kapsam özellikle Türkçe araştırma raporlarının yazımında sıkıntı yaşanan bir bölümdür.

Sınırlılık, araştırmanın uygulanacağı evren ve örneklem, veri toplama araçları, kişi ifadelerinin doğası, araştırmanın analizi gibi çalışmanın potansiyel zayıf yönlerini tanımlar. Yani araştırmacının kendi bilgi, beceri ve olanaklarından gelebileceği gibi, problem alanı, araştırma amaçları, yöntem ve öteki pratik zorunluluklardan da kaynaklanabilir (Karasar, 2012, s. 73). Ayrıca içsel geçerliliğe tehdit oluşturan, kaçınılması veya en düşük seviyeye getirilmesi imkânsız unsurları ve araştırma sonuçlarını negatif olarak etkileyebileceği düşünülen noktaları açıklar (Fraenkel ve Wallen, 2006; Pajares, 2006).

Sınırlılıklar, kavramsal (tanımsal) ve yöntemsel olmak üzere iki grupta ele alınabilir. Kavramsal sınırlılıklar, genel terimlerin kullanılmasından ve açıkça tanımlanmamasından kaynaklanır. Özellikle eğitim ve sosyal bilim araştırmalarında ele alınan kavramlar farklı anlamlara gelebilirler. Bu tür durumlarda araştırmacı kullandığı kavramı hangi bağlamda ve nasıl bir yaygınlıkta kullandığını tanımlamalıdır. Yöntemsel sınırlılıklar ise, araştırmanın yapılışını ve yorumlarını etkileyen sınırlılıklardır. Bu faktörler araştırmanın deseninde, örneklem alınmasında, veri toplama araçlarının geliştirilmesinde, veri toplamada, verilerin analizinde kendisini gösteren faktörlerdir ancak doğrudan bulguları etkileyen faktörler sınırlılık olarak verilemez. Buradan hareketle, araştırma bulguları verilen sınırlılıklar içinde geçerlidir. Bu nedenle, var olan sınırlılıkların belirlenmesi gerekir. Var olan sınırlılıklar ayrıntılı ve eksiksiz olarak belirtilmeli ki; okuyucu bu sınırlılıkların araştırma sonuçları üzerindeki olası etkilerine ve bulguların ne ölçüde diğer durumlara uygulanabileceğine ilişkin karar verebilsin. (Büyüköztürk vd., 2012, s. 71; Çepni, 2007, s. 211; Karasar, 2012, s. 73; Tanrıöğen, 2011, s. 258).

Kapsam ise, çalışmanın kapsamının nasıl daraltıldığı, yani nasıl sınırlandırıldığını gösterir (Pajares, 2006). Diğer bir deyişle, araştırmanın temeli, uygulanması ve sonuçları açısından sınırlarının belirlendiği bölümdür (Büyüköztürk vd., 2012, s. 71). Dolayısıyla burada yapmak isteyip de yapılamayan, bazı nedenlerden dolayı vazgeçilen durumlar belirtilir (Büyüköztürk vd., 2012, s. 71; Çepni, 2007, s. 211; Karasar, 2012, s. 73; Pajares, 2006; Tanrıöğen, 2011, s. 258). Bu kısımda, araştırmanın nerede, kimlerle, ne zaman ve hangi değişkenlerle yapılacağı ifade edilir (Sönmez ve Alacapınar, 2011). Taranmayan alan yazın ve neden taranmadığı, nicel araştırma için ele alınmayan evren-örneklem, nitel

araştırma için ele alınmayan katılımcılar ve neden ele alınmadıkları, kullanılmayan yöntemler ve neden kullanılmadıkları burada belirtilebilir (Pajares, 2006).

Araştırmacılar genel olarak sınırlılıklarını ve kapsamı seçmiş oldukları metodolojiye göre belirlerler. Bu bağlamda metodolojiye göre sınırlılıkların ve kapsamın yazımı değişebilmektedir. Örneğin; sınırlılık ve kapsam yazımı hususunda nicel araştırma yaklaşımını ve nitel araştırma yaklaşımını benimseyen tezler arasında bir farklılık olduğu göze çarpmaktadır. Nicel araştırma yaklaşımını benimseyen tezlerde sınırlılıklar ve kapsam bölümü giriş kısmında dile getirilirken, nitel araştırma yaklaşımını benimseyen tezlerde ise bu bölüme son kısımda yer verilebilir. Bunun nedeni, nitel araştırmalarda manipülasyonun olmayışı ve değişimin doğal ortamında incelenmesidir. Nitel araştırma yaklaşımında kullanılan yöntemle bağlı olarak bazı sınırlılıklar ve kapsam bulunmaktadır. Araştırmacı, bu sınırlılıklara ve kapsama hâkim olmalıdır. Araştırmanın yöntem kısmında araştırmanın yapıldığı ortamın, çalışma grubunun özellikleri detaylı bir şekilde belirtmeli, ancak araştırmanın yapıldığı kurum ve kişiler gizli tutulmalıdır (Sönmez ve Alacapınar, 2011). Nicel araştırmalar için ise raporun bu bölümünde evrenle, yapılan işlemler, kullanılan araç ya da araştırma deseni ile ilgili bütün sınırlılıklar ve kapsam belirtilmelidir. Çünkü okuyucu, araştırmanın bulgularının ne ölçüde diğer durumlara uygulanabileceği konusunda kararını kendi verebilmelidir (Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü [GÜEBE], 2009). Nitel araştırmalar genelleştirilebilir olmasa da bulguları transfer edilebilirdir. Bu bilgi ışığında, okuyucu çalışmanın sınırları ve şartları hakkında bilgi sahibi olmalıdır. Dolayısıyla belirli bağlamda sunulan bu çalışmanın içeriğinin diğer ortamlar için kullanılabilirliği kararını verebilir (Marshall ve Rossman, 1999, s. 43). Bu açıdan araştırmanın sınırlılıklar kısmının net ve açık bir şekilde ifade edilmesi önemlidir.

Sonuç olarak, kapsam bölümüne karşılık gelen durumlar araştırmacının kontrol edebileceği durumlar iken, sınırlılık bölümüne karşılık gelen durumlar araştırmacının kontrol edemediği durumları ifade etmektedir. Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere sınırlılıklar ve kapsam bölümünde çalışmayı kısıtlayan ve sınırlayan bütün faktörler (evren, yöntem, kullanılan araçlar, araştırma deseni) rapor edilmelidir (Büyüköztürk vd.,

2012, s. 71; Çepni, 2007, s. 211; GÜEBE, 2009, s. 14; Karasar, 2012, s. 73; Tanrıöğen, 2011, s. 258).

Sınırlılıklara örnek vermek gerekirse, nitel araştırma yaklaşımına göre Hacıömeroğlu (2005), Riales (2011), Mudzimiri (2012); nicel araştırma yaklaşımına göre Cripe (2009), Haley-Mize (2011); karma araştırma yaklaşımına göre Champion (2010) tarafından hazırlanan doktora tezleri incelenebilir.

Kapsama örnek vermek gerekirse, nitel araştırma yaklaşımına göre Riales (2011), Mudzimiri (2012); nicel araştırma yaklaşımına göre Cripe (2009), Haley-Mize (2011); karma araştırma yaklaşımına göre Champion (2010) tarafından hazırlanan doktora tezleri incelenebilir.

Araştırmada “Varsayımlar” Nasıl İfade Edilir?

Varsayım, bilimsel araştırmalarda doğru olarak kabul edilen ve kanıtlanamayan fakat akla uygun önermelerdir (Sönmez ve Alacapınar, 2011). Bu bağlamda varsayımlar “değiştirilemeyen, araştırmayı etkileyen fikirleri temsil eden, araştırmacının temellerini oluşturan, aynı zamanda araştırma sonuçlarının geçerliğini doğrudan etkileyen ifadeler” olarak tanımlanabilir (Büyüköztürk vd., 2012, s. 71; Karasar, 2012, s. 68-71). Dolayısıyla varsayım çalışmadaki temel kabuldür (GÜEBE, 2009, s. 13-14). Bu sebeple varsayım olarak belirlenen önermenin doğru olduğundan emin olmak gerekmektedir. Çünkü araştırma sonuçlarının geçerliği buna bağlıdır (Fraenkel ve Wallen, 2006; Karasar, 2012, s. 71). Ancak bir araştırmada gereğinden fazla varsayımın yer alması, sonuçların geçerliliği hakkında kuşku duyulmasına sebep olabilir (Büyüköztürk vd., 2012, s. 71; Karasar, 2012, s. 73). Bir araştırmacı araştırmasını etkileyen, yapmasının mümkün olmadığı durumlar için varsayımda bulunmalıdır (GÜEBE, 2009, s. 13-14), kendi yaptığı veya yapabileceği mümkün olan durumları varsayım olarak nitelendirmemelidir.

Varsayımları yazarken yargı belirten ifadeler kullanılıyorsa ya verilere ya mantığa ya da alanyazına dayandırılmalıdır. Diğer bir ifade ile varsayım ifadeleri savunulabilir olmalıdır. Aksi takdirde varsayımlar tartışmalı olacağından, araştırmacının değeri de tartışmalı olacaktır (GÜEBE, 2009, s. 14). Bu bölüm, genel olarak tezlerde üstünde çok durulmayan bir bölümmüş gibi görünse de, araştırmacılar bu bölümü yazarken titiz

davranmalıdırlar. Bu nedenle, araştırmacılar araştırmanın varsayımlarını özenle belirlemeli, dikkatlice ifade etmeli ve yapılabilecek muhtemel hataların da farkında olmalıdırlar. Bu konuda araştırmacıların sıklıkla düştüğü yanlışlar şu şekilde verilebilir:

- Ölçme aracının geçerli ve güvenilir veriler topladığı varsayılmıştır.
- Ölçme araçları araştırma amaçlarına uygun veriler sağlamıştır.
- Verilerin güvenli bir şekilde toplandığı varsayılmıştır.

Araştırmalarda varsayımların ifade edilmesi farklı kriterlere göre yapılmaktadır. Bu kriterler bize üç tür varsayımın olduğunu göstermektedir. Karasar'ın (2012, s. 72) aktardığına göre, bu varsayımlar değerlere, kuramlara, kontrol değişkenlerine, araştırmanın yöntem ve sürecine ilişkindir (Ripple, 1967).

Varsayımlar yazılırken nicel araştırma yaklaşımında bazı kavram kargaşaları da yaşanabilmektedir. Karasar (2012, s. 71), varsayım ve hipotezin genelde birbirine karıştırıldığını ifade etmektedir. Oysa bu ikisi arasında belirgin bir fark vardır. Araştırma sürecince hipotezin doğruluğu test edilerek kabul edilir veya reddedilir. Varsayım ise doğru olarak kabul edilerek araştırma gerçekleştirilir ve denenmeyen bir yargıdır (Büyüköztürk vd., 2012, s. 70; Karasar, 2012, s. 71). Dolayısıyla doğru ya da yanlışlığı test edilebilecek önermeler varsayım olamaz (Sönmez ve Alacapınar, 2011).

Araştırmacının benimsediği paradigma, hangi araştırma yöntemini seçeceğini ve araştırma sürecini doğrudan etkiler. Çünkü araştırmacı belirli bir paradigmayı benimseyerek çalışmasına başlar. Schwartz ve Ogilvy'nin de bahsettiği gibi “düşündüğümüz gibi hareket ederiz” (Lincoln ve Guba, 1985, s. 14). Araştırmanın varsayımlarını belirlerken ise benimsenen paradigmanın resmi okuyucuya çizilmelidir. Çünkü benimsenen paradigmanın varsayımları, araştırmacının varsayımlarına temel teşkil etmektedir. Örneğin, nicel araştırma paradigmasını benimseyen bir araştırmacı değişkenler arasında bir nedensellik olduğundan yola çıkarak A olayının B olayını etkilediğini varsayacaktır. Nitel araştırma paradigmasını benimseyen bir araştırmacı ise olayların arasında böyle bir ilişkinin olduğunu varsayamaz. Çünkü nitel araştırma paradigmasına göre, ilişkiler doğrusal değildir ve nedensellik karşılıklıdır.

Varsayımlara (assumptions) örnek vermek gerekirse, nicel araştırma yaklaşımına göre Ward (2009) ve karma araştırma yaklaşımına göre Champion (2010) tarafından hazırlanan doktora tezleri incelenebilir.

Araştırmada “Yöntem” Nasıl İfade Edilir?

Bilimsel bir araştırma raporunda yöntem, araştırma sürecinin okuyucuya somut bir şekilde resmedildiği bölümdür. Geleneksel araştırmalarda yöntemde sadece veri toplama ve analizi yer alsa da (Johnson, 2015, s. 44) yöntem kısmının esas amacı, çalışmanın yapılışını açıklamak ve gerekliyse savunmaktır (Dura, 2005, s. 342). Bu bölümde belirlenen probleme çözüm bulmak amacıyla uygun araştırma desenin nasıl belirlendiği, katılımcıların özelliklerinin neler olduğu ve nasıl seçildiği, hangi veri toplama ve analiz yöntemlerinin kullanıldığı, araştırmanın ve veri analizinin geçerlik ve güvenirliğin nasıl sağlandığı ayrıntılı olarak açıklanmalıdır. Kısacası yöntem bölümünde araştırmanın nasıl yürütüldüğüne ilişkin detaylar geçmiş zamanda kaleme alınır ve tanıtılır (Dura, 2005, s. 342). Bu tanıtım okuyucuların ya da deneyimli araştırmacıların çalışmayı değerlendirebilmelerini ve yineleyebilmelerini kolaylaştırır (Büyüköztürk vd., 2010, s. 298). Bu durum ayrıca araştırma sonuçlarının yeniden üretilebilir olmasına olanak sağlayarak araştırmanın bilimsel bir nitelik kazanmasını sağlar. Bu da çalışmanın başkaları tarafından tekrar edilebilmesine imkân sağlayacak şekilde gerekli bilgilerin kapsamlı ve ayrıntılı verilmesini gerektirir (Day, 1998; Dura, 2005, s. 342).

Yöntem bölümünün katılımcılar ya da çalışma grubu, araçlar ve uygulama aşamaları (desen, çalışma grubu, veri toplama süreci vb.) gibi alt başlıklara ayrılması yararlı olacaktır (Büyüköztürk, vd., 2010, s. 298). Bu alışılmış ve yerinde bir yaklaşımdır (APA, 2009, s. 41). Hatta çalışma detaylı ve karmaşık bir yapıya sahipse, alt başlıkların sayısı arttırılabilir. Örneğin; verilerin analizi süreci bağımsız bir başlıkta verilebilir. Kaç tane ve ne tür başlık kullanıldığını belirlemek araştırmacının yargılarına bağlıdır (APA, 2009, s. 41). Burada bahsi geçen alt başlıklar, çalışmanın anlaşılmasını ve yinelenmesini sağlayacak önemli bilgileri içermelidir (APA, 2009, s. 41; Büyüköztürk vd., 2010, s. 298). Etkili bir yöntem bölümü yazmak için aşağıdaki adımların gerçekleştirilmesi önerilebilir. Ancak kullanılan tekniklerden herkesçe bilinenler için kısaca açıklamaların yeterli

olacağı, buna karşılık yeni geliştirilen veya araştırmaya has olanların ise daha ayrıntılı olarak açıklanması gerektiği (Dura, 2005, s. 342; APA, 2009, s. 41) de göz ardı edilmemelidir.

Araştırma probleminin çözümüne uygun olan araştırma yöntemini okuyucuya sunmak: Bu aşamada araştırmacı probleminin çözümünde kullandığı yöntemi tercih etme nedenlerini belirtmelidir (Dura, 2005, s. 342). Çünkü bazı araştırmalar belirli bir yöntemi gerektirir veya bazen de seçilen yöntem konuyu ortaya çıkarmada çok daha etkilidir.

Araştırma probleminin çözümüne uygun olan araştırma desenini (modelini) okuyucuya sunmak: Araştırma deseni (modeli); genel olarak, araştırma amacına uygun ve ekonomik bir süreç içerisinde, verilerin toplanması ve analizini mümkün kılan şartlar bütünüdür (Dura, 2005, s. 343). Örneğin; nicel araştırma yaklaşımını benimseyen bir araştırmacı probleminin deneysel bir desenle mi yoksa ilişkisel tarama yöntemi ile mi ya da nedensel karşılaştırma yöntemi ile mi çözüleceğini açıklamalıdır. Benzer şekilde nitel araştırma yöntemini benimseyen bir araştırmacı da durum çalışması, fenomenoloji, fenomenografi, eylem araştırması vb. desenlerinden hangisini tercih ettiğini açıklamalıdır.

Araştırmaya dâhil olan katılımcıların özelliklerini okuyucuya sunmak: Bu aşamada araştırmacı, amacı doğrultusunda örnekleme yöntemlerini dikkate alarak çalışmaya dâhil olacak katılımcılarını nasıl belirlediğini okuyucuya sunmalıdır. Belirlenen katılımcıların özelliklerini okuyucuya aktarmalı (Dura, 2005, s. 343) ve etik kurallara dikkat edildiğinin vurgusu yapılmalıdır. Araştırmalarda bu bölüm seçilen yöntemlere göre farklı şekillerde adlandırılmaktadır. Nitel araştırmalarda genellikle katılımcılar veya çalışma grubu şeklinde adlandırılırken, nicel çalışmalarda evren ve örneklem şeklinde ifade edilmektedir.

Kullanılacak veri toplama yöntemini okuyucuya sunmak: Bu aşamayı yazarken ham verilerin; hangi kaynaklardan, hangi tekniklerle, kimler tarafından ve ne zaman toplandığı, geçerlik ve güvenirlikleri belirtilmelidir (Arıkan, 2007, s. 324; Dura, 2005, s. 343). Ayrıca özellikle nitel araştırmalarda verilerin geçerliliğini sağlamak adına veri

üçlemesi yöntemi kullanılarak birden çok sayıda veri toplama yöntemine ihtiyaç duyulabilmektedir. Birden çok veri toplama yöntemi söz konusu olduğunda verilerin toplanmasında kullanılan anket formları, gözlem formu, görüşme soruları vb. araçların her biri tek tek tanıtılmalıdır. Bununla birlikte kullanılan bu araçlar genellikle ekler kısmında sunulur.

Araştırmanın uygulama sürecini okuyucuya sunmak: Bu aşamada araştırmanın yürütülmesindeki her adım özetlenmelidir (APA, 2009, s. 43). Aslında araştırmanın bir çerçevesini sunmak olarak da nitelendirilebilir. Özellikle yöntem bilimsel çalışmalarda bol detaylı yaklaşımların ve metotların anlatımları ek olarak da sunulabilir (APA, 2009, s. 44). Aynı kaynaktan, bilgi toplanırken Türkçeden farklı bir dil kullanıldıysa, bu dilin belirtilmesi gerekir veya bir doküman başka bir dile çevrilmişse kullanılan çeviri yöntemi anlatılması gerektiği de ifade edilmektedir.

Veri analizi sürecini okuyucuya sunmak: Bu aşamada ölçme araçları vasıtasıyla elde edilen ham verilerin hangi teknikler ile nasıl analiz edildiği yazılmalıdır. Araştırmada eğer kullanılmışsa istatistik teknikler, bilgisayar programları vb. belirtilmeli; seçilme gerekçeleri, uygunluğu ve yapılan kontroller açıkça dile getirmelidir (Arıkan, 2007, s. 324; Dura, 2005, s.344)

Geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını okuyucuya sunmak: Bu bölüm araştırmalarda ayrı bir başlık olarak açıkça ele alınabildiği gibi yukarıda bahsi geçen alt yöntem başlıklarında örtük bir şekilde de ele alınabilmektedir. Burada araştırmacı araştırmanın geçerlik ve güvenirliğinin sağlanması amacıyla gerçekleştirdiği tüm işlemleri raporlaştırılmalıdır. Araştırmanın yöntemine örnek olarak nitel araştırma yaklaşımına göre Taşar'ın (2001) doktora tezi, nicel araştırma yaklaşımına göre Stoyale'un (2016) doktora tezi ve karma araştırma yaklaşımına göre Canbazoglu Bilici'nin (2012) doktora tezi incelenebilir.

Araştırmada “Bulgular ve Sonuçlar” Nasıl İfade Edilir?

Araştırma raporunda, araştırma verilerinin analiz sonuçlarının ifade edildiği bölümdür (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2011). Araştırmanın amaçları doğrultusunda toplanan verilerin işlenmesinden sonra, problem çözümüne ışık tutacak şekilde kullanıma hazır

hale getirilen veriler, bulgular kısmında yer almaktadır. Araştırmada elde edilen bulgular, iyi bir iletişim sağlayabilecek şekilde, yoruma yer verilmeden, olabildiğince sadeleştirilerek, tablo, şekil veya grafiklerle desteklenerek sunulmalıdır (Büyüköztürk vd., 2012, s. 276; Çepni, 2007; Gall, Borg ve Gall, 2003; Karasar, 2012). Sonuç ise, “bulgulara, araştırma amaçları doğrultusunda verilen anlam” olarak tanımlanmaktadır (Karasar, 2012).

Bulguların ve sonucun raporlaştırılması da nitel ve nicel araştırmalarda farklılık göstermektedir. Raporlaştırma, nitel araştırmalarda amaçlar, nicel araştırmalarda ise hipotezler göz önünde bulundurularak yapılmalıdır ve belirlenen her amaç veya hipotez, bölüm içerisinde ayrı bir başlık olarak ele alınmalıdır (Gall, Borg ve Gall, 2003). Örneğin, üç alt amaç varsa bölüm içerisinde üç ayrı alt bölüm olmalıdır ya da durum çalışması söz konusuysa her durum ayrı ayrı incelenmelidir (GÜEBE, 2009).

Nicel araştırmaların bulgular kısmında, toplanan verilerin istatistiksel analiz sonuçları yer almaktadır. Bulgular kısmında ham veri tablolarına yer verilmeden, analiz edilmiş tablolar doğrudan sunulmaktadır. Gerek görülürse, ham veri tabloları “EKLER” bölümünde verilebilir. Analizi yapılan veriler, sayısallaştırılarak tablolarda sunulmadan önce hangi probleme ilişkin olduğu ve hangi istatistiksel yöntemle analiz edildiğine ilişkin bilgiler de verilmelidir.

Tablolar sunulurken, tabloya giriş ifadesi yazılır, tablonun altına da “Tablo ...’da görüldüğü gibi ...” şeklinde tablodan çıkış ifadesi yazılır. Tablolar açıklanırken önemli olan analiz sonuçları vurgulanmalıdır. Nicel araştırmalarda bulgular dikkate alınarak sonuçlar ifade edilir. Bütün detayların ele alınması asıl verilmek istenenden uzaklaşmaya yol açabilir (American Psychological Association [APA], 2009).

Benzer biçimde grafik ve şekiller verildikten sonra, açıklayıcı bir paragrafa yer verilmelidir (APA, 2009, s. 44-45). Bu bölümde kullanılan bütün görseller, aksi belirtilmedikçe APA kurallarına uygun olmalıdır. Her ne kadar burada bahsi geçen görsellerin sunumunun, uluslararası dergi yazım kurallarında çoğunlukla APA kurallarına uygun olarak yazılması beklense de, söz konusu bu kurallar enstitüden enstitüye değişebilmektedir. Kısacası, bulgular, iyi bir iletişim sağlayabilecek şekilde, yoruma yer

verilmeden, olabildiğince sadeleştirilerek sunulmalıdır (Büyüköztürk vd., 2012, s. 276; Çepni, 2007; Gall, Borg ve Gall, 2003; Karasar, 2012).

Yukarıdaki anlatılanlara ek olarak nicel araştırma bulgularının sunulmasında aşağıdaki bilgilere de yer verilmelidir:

1. Araştırmaya ilişkin önce betimsel istatistik (aritmetik ortalama ve standart sapma gibi), sonrasında eğer kullanıldıysa anlam çıkartıcı istatistik (t-testleri, F-testleri, ki-kare vs.), test değeri, serbestlik derecesi ve etki yönü hakkında bilgi verilir (Balcı, 2011).

2. Bulgular sunulurken güven aralığını vermek oldukça etkili bir yoldur. Güven aralığını vermek, bilgiyi tamamlar ve netleştirir. Araştırma raporlarında tek bir güven aralığını kullanmak en iyi yoldur ve bir kural olarak benimsenmelidir (Örnek: %95 veya %99 güven aralıkları).

3. Anlam çıkartıcı istatistik kullanılarak elde edilen bulgular sunulurken, yeterli bilgilere yer verilmelidir. Bu istatistiksel bilgiler en azından hücre başına düşen örneklem büyüklüğü, gözlemlenen hücre aritmetik ortalamaları, hücre standart sapmaları ve hücre toplu varyansı içermelidir. Çok değişkenli analizler, regresyon analizleri ve yapısal eşitlik modeli analizleri gibi çok değişkenli analitik sistemler söz konusu olduğunda, verilen istatistiksel bilgiler içinde aritmetik ortalamalar, örneklem büyüklüğü ve varyans-kovaryans matris(ler)i mutlaka yer almalıdır.

4. Bulgularda, hipotezler test edilirken istatistiksel güç mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü alfa düzeyi, etki büyüklüğü ve örneklem büyüklüğü gibi istatistiksel veriler kullanıldığında, söz konusu hipotezin yanlış olduğu durumlar kesin bir şekilde fark edilebilmektedir (APA, 2009).

Nitel araştırmalarda, bulgulara yönelik sonuçları ifade ederken olabildiğince nesnel olunmalıdır. Nitel araştırmada bulgular verilirken dikkat edilmesi gereken noktaları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Farklı katılımcıların bakış açısı açıkça sunulur ve katılımcıların cümleleri ve yorumları tırnak içinde verilir.
2. Katılımcıların durumları ile ilgili bilgi verilir.

3. Çoklu bakış açısı sunulur (McMillan ve Schumacher, 2001, s. 69).

Nitel çalışmaların bulguları birkaç paragraf ve tablo ile kolaylıkla ifade edilebilirken, nitel çalışmaların bulguları daha uzun anlatımları gerektirebilir. Bu nitel çalışmaların doğası gereği kullanılan dilin oldukça önemli olduğunu da ortaya çıkarmaktadır. Bu nedenle nitel çalışmalarda bulgular sunulurken hem çok zengin hem de iyi sentez edilmiş olması gerekir. Ayrıca ilgili uzman görüşlerine de yer verilmelidir.

Tezlerde sonuç bölümü yapılan araştırmanın var olan bilgiye katkısının ortaya konulduğu, tezlerin giriş kısmında yer alan araştırma problemine cevap verilen bölümdür (Murray, 2014, s. 255; Tural; 2014, s. 480). Bu bölüm, okuyucuya sunulmak istenen resmin tamamını içerir ve araştırmaların en önemli parçasıdır. Bu nedenle bu bölümde yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlar okuyucuyu yormayan net ifadelerle sunulur.

Ayrıca, sonuçlar bölümünde araştırmacı alanyazında hangi boşluğu doldurduğunu elde ettiği bulguları sonuçlandırarak sunar. Araştırmanın çeşitli bölümlerinde verilen ayrıntılı bilgiler, “sonuçlar” bölümünde bütünleştirilir, özetlenir ve belli bir neticeye bağlanır (Dura, 2005). Bu amaçla araştırmacı bu bölümü 3 adımda okuyucuya ulaştırabilir:

1. Adım: Araştırmayı özetler.
2. Adım: Bulguları yorumlayarak sonuçları paylaşır.
3. Adım: Literatüre getirdiği katkıyı paylaşır (Cooley ve Jolewkowicz, 2003, s. 97).

Ek olarak, bu bölümde araştırmacı çalışmanın tamamını özetlemek yerine iddiasını destekleyen temel sonuçları ele alarak bir özet yapar, araştırma sonucunda ne bulduğunu, bulguların ne anlama geldiğini ve bu bulguların araştırmacının iddiasını nasıl desteklediğini veya çürüttüğünü açıklar. Dura’nın (2005) ifadesine göre, araştırmanın neleri gerçekleştirdiği sorusuna sonuçların özeti bölümünde cevap verilir. Burada bir seçim yapılarak hüküm verilir. Çünkü ulaşılan hüküm sunulana kadar araştırmacının topladığı bütün materyaller okuyucuya bir anlam ifade etmez (URL-1, t.y.). Burada düşünülmesi gereken nokta, “Bu araştırma yapılmasaydı eksik kalan ne olurdu?” ya da “Bu araştırmanın yapılması ile önceye oranla farklılaşan şey, elde edilen yeni bilgi ve olanaklar nelerdir?” sorularına cevap aramaktır (Karasar, 2012, s. 253).

Nitel araştırma yaklaşımında araştırmanın sonuçlar bölümünü ifade ederken araştırmacı, bir hipotezin neden kabul edildiği ya da neden reddedildiğini anlaşılır bir şekilde

açıklamalı ya da araştırma problemine bulduğu cevabı okuyucuya net bir şekilde sunmalıdır (Eryılmaz, 1996).

Taşar'ın (2001) ve Gunning'in (2010) nitel araştırma yaklaşımına göre hazırlanmış doktora tezleri ile Eryılmaz'ın (1996) nicel araştırma yaklaşımına göre hazırlanmış doktora tezi bulgular ve sonuç bölümü için incelenebilir.

Araştırmada “Tartışma (Discussion)” Nasıl İfade Edilir?

Tartışma bölümünde araştırmanın bulgu ve yorumları ilgili alanyazın ile karşılaştırılır. Bu, araştırmanın sonuçlarını güçlendirmek açısından önemlidir (Balcı, 2011). Genel olarak tartışma bölümünde şu sorulara yanıt verilmelidir:

- Bu bulgu sayesinde bilime ne tür bir katkı sağlandı?
- Yapılan çalışma, araştırma problemini çözümlemeye nasıl yardımcı oldu?
- Çalışmadan ne tür sonuçlar ve kuramsal doğurgular çıkıyor?
- Araştırma sonuçlarının daha önce yayınlanan araştırma sonuçları ile benzerlik ve farklılıkları nelerdir? (Kökdemir, Demirutku, Çırakoğlu, Işın, Muratoğlu ve Yeniçeri, 2004; Gastel ve Day, 2016).

Tartışma bölümü sonlandırılırken uygun ve mantıklı olması kaydıyla bulguların ve yorumların önemi üzerine değerlendirme yapılarak (APA, 2009; Büyüköztürk vd., 2012, s. 277), sonuç bölümüne geçilir.

Walker'ın (2011) karma araştırma yaklaşımına göre hazırlanmış olduğu doktora tezinin nitel ve nicel sonuçlarına yönelik tartışmalar bölümü, örnek olarak incelenebilir.

Araştırmada “Doğurgu (Implications)” Nasıl İfade Edilir?

Tezlere bakıldığında doğurgular; tartışma ve sonuçlar ile birlikte (Sriraman, 2003) ya da tek bir başlık altında yazılabilen bir bölümdür. Bu bölümde gelecek araştırma yollarının tartışılmasının yanı sıra, araştırma ne anlama geliyor, neyi gerektiriyor veya neyi içermektedir sorularına cevaplar aranmaktadır (Boateng, 2010). Doğurgular, araştırma sonuçlarının kime, ne zaman, nerede nasıl uygulanırsa etkili olacağını ifade eder. Türkiye’de enstitü tez yazım kılavuzlarına göre yazılan tezlerde bu başlığa yer

verilmemektedir. Fakat araştırmanın önemini de ortaya koyması açısından ayrıntılı ve ayrı başlık altında verilmesi önerilir.

İyi bir doğurgu bölümü (implication) örneği için Friedrichsen (2002) tarafından nitel araştırma yaklaşımına göre hazırlanan ve Walker (2011) tarafından nicel araştırma yaklaşımına göre hazırlanan doktora tezleri incelenebilir.

Araştırmada “Öneriler (Recommendations / Suggestions)” Nasıl İfade Edilir?

Öneriler, araştırmanın son kısmında sunulur (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2011). İyi hazırlanmış bir öneriler listesi, araştırmamızın sonuçlarının daha çok ciddiye alınma olasılığını arttıracaktır (URL-2, t.y.). Bir araştırmacı, vardığı yargıya dayalı olarak, problem çözümünü sağlamak ya da onu kolaylaştırmak amacıyla önerilerini iki şekilde açıklayabilmektedir. Bunlardan ilki araştırma sonuçlarından yola çıkarak, gelecekte bu alanda çalışacak araştırmacılar için önerilerde bulunmak; bir diğeri ise araştırmaya ilişkin eksikliklerden bahsederek değişiklik önerilerinde bulunmaktır (Karasar, 2012, s. 254, URL-3, t.y.). Araştırmacı ilk durum için araştırmanın gelecek araştırmaları nasıl yönlendirilebileceği bir veya iki paragraf uzunluğunda açık bir dille sunmaktadır (Karasar, 2012, s.254; Cebeci, 2002). Ayrıca araştırma sonuçlarına ve araştırmadan kazandığı deneyimlere dayalı olarak araştırdığı alanda ilerlemeyi ve gelişmeyi sağlayabilecek öneriler sunmaktadır (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2011). Araştırmacı ikinci durumda ise, araştırmanın eksikliklerine değinerek, değişiklik önerilerinde de bulunabilmektedir. Araştırmacı bu şekilde yeni araştırmaların geliştirilmesine olanak sağlanmış olacaktır.

Araştırmanın öneri bölümü nicel ya da nitel araştırmalarda benzerlik göstermekle birlikte, öneri (recommendations/suggestions) örneği için Riales (2011) tarafından nitel araştırma yaklaşımına göre hazırlanan ve Eryılmaz (1996) tarafından nicel araştırma yaklaşımına göre hazırlanan doktora tezleri incelenebilir.

Araştırmada “İddia/ Sav (Assertion)” Nasıl İfade Edilir?

İddia, ispatlamaya çalıştığımız şeydir (URL-4, t.y.). Nitel araştırma sonucunda, genellikle orjinal araştırma sorusu ile ilişkili olan önemli bir sorun hakkında bir iddia yer alır (Stake,

2010). Dolayısıyla bir tezin tartışılabilir bir iddiası olmalıdır ve yöntem ve bulgular kısmında ele alınmaktadır. İddianın tartışılabilir olup olmadığını sınamak için tersini iddia etmenin mümkün olup olmadığını sormak gerekir. Eğer iddia tartışılmıyorsa çalışma tez değil, daha çok gerçektir. Örneğin; bilgisayarlar geniş iş alanlarında bilgiyi iletmek ve yönetmek için etkili mekanizmalardır. Bunun aksini kim söyleyecek? Bu tartışılabilir bir iddia değil, bir gerçektir. Diğer bir örnek; bilgisayarın yoğun kullanımı aile içindeki uyumu bozar, toplumdaki huzursuzluğu artırır. Birçok insan buna inanmayabileceğinden bu konu tartışılabilir (URL-5,. t.y.).

İddia genellikle, araştırmaların hangi konu ile ilişkili olduğunu açıklayan ve bağlamsallaştıran bir veya iki cümle ile sonlanan, araştırmacının bakış açısı ve fikridir (URL-1, t.y.; RL-6, t.y.). İddialar bütün çalışmanın özeti değildir, ama çalışmanın bir bölümünü değerlendiren bir durum ya da sorunun net açıklamasının özetidir. Bu açıklamalar, verilerden gelişir ve niteliksel bir sesle neyin en iyi söylenebileceğini sunar (Stake, 2010).

İddia için Macaroğlu (2003) ve Macaroğlu (2012) tarafından nitel araştırma yaklaşımına göre hazırlanan makalelerin yöntem ve bulgular bölümü incelenebilir.

SONUÇLAR ve ÖNERİLER

Bu çalışma lisansüstü eğitiminde tez aşamasına gelen araştırmacılara rehber olması amacıyla yapılmıştır. Bu nedenle bir tezde bulunması gereken ve yeni araştırmacıların yazmakta zorlanabileceği başlıklar açıklamalarıyla birlikte bir tablo haline getirilerek sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma Bölümlerinin Araştırma Yaklaşımlarına Göre Özetlenmesi

Bölüm	Nitel Araştırma	Nitel Araştırma
Problem	Belirlenen problem genelden özele doğru bir sıra izlenerek okuyucuya sunulur.	
Problem Cümlesi	Problem cümlesinde neden-sonuç, ilişki, fark gibi ifadeler yer verilir	Problemi tanımlamaya, betimlemeye, olguları ve olayları saptamaya yönelik “ne, nasıl ...vb” ifadeler yer verilir.

Amaç	Problemin nasıl çözüleceğini ifade etmek için ilişki, anlamlı farklılık gibi ifadelerle yer verilir.	Problemin nasıl çözüleceğini ifade etmek için nedir, nasıldır gibi derinlemesine açıklamayı içeren ifadelerle yer verilir.
Önem	Okuyucu ikna edilir, çalışmanın önemli olduğu vurgusu yapılır.	
Sınırlılıklar	Çalışmanın potansiyel zayıf yönleri tanımlanır. (Araştırmacının kontrol edemediği durumlar.)	
Kapsam	Araştırmanın nerde, kimlerle, ne zaman ve hangi değişkenlerle yapılacağı ifade edilir. (Araştırmacının kontrol ettiği durumlar.)	
Varsayımlar	Bilimsel araştırmalarda doğru olarak kabul edilen ve kanıtlanamayan fakat akla uygun önermelerdir (Sönmez ve Alacapınar, 2011).	
Yöntem	Bu bölümde belirlenen problemin çözümüne uygun olarak tercih edilen yöntemi, araştırmanın deseni, katılımcıların özellikleri ve nasıl seçildiği, araştırma problemine çözüm bulmak amacıyla hangi veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, hangi veri analiz tekniklerinin kullanıldığı, geçerlik ve güvenirliğin nasıl sağlandığı detaylı bir şekilde rapor edilir.	
Bulgular	İstatistiki işlem sonuçları tablollaştırılarak verilir. Tablo açıklamaları yapılan analize uygun olan formatta verilir.	Uzun anlatımlar, zengin örnekler bilgisayar programları (Örnek: Nvivo) ile oluşturulmuş modeller ile verilir.
Sonuçlar	Çalışmadan elde edilen sonuçlar bulgulardan hareketle özetlenir ve yorumlanır.	
Tartışma	Sonuçlar ve yorumlar alanyazın ile karşılaştırılarak bir senteze gidilir, değerlendirilir.	
Doğurgu	Araştırma sonuçlarının kime, ne zaman, nerede nasıl uygulanırsa etkili olacağını ifade eder.	
Öneriler	Araştırmadan edinilen sonuç ve deneyimlere dayalı olarak yeni araştırma önerileri sunulur.	

Tablo 1'den de görüldüğü gibi bazı araştırma bölümlerinde nicel ve nitel araştırma yaklaşımına göre farklılıklar görülürken bazı bölümlerde farklılıklar görülmemektedir.

Araştırma raporlarının en önemli ve aslında en temel bölümlerinden birisi problem durumunun belirlenmesi ve bu durumun bir problem cümlesi ile net bir şekilde ifade edilmesidir. Çoğu araştırmacı araştırmanın amacı ile problemini karıştırmaktadırlar. Araştırmanın amacı, araştırma probleminin en somutlaştığı, problemin nasıl çözüleceğinin ifade edildiği, sonuçta nelerin beklenildiğinin baştan ortaya konulduğu

kısımdır. Bu bölümlerin karıştırılmaması açısından bu çalışma araştırmacılara yol gösterici olacaktır.

Sınırlılıklar ve kapsam ise, yazımında en çok sıkıntı yaşanan bölümlerdir. Bulguları doğrudan etkileyen durumlar sınırlılık olarak verilmemektedir. Ancak araştırmanın bulgularının verilen sınırlılıklar dâhilinde geçerli olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenle sınırlılıklar ayrıntılı ve eksiksiz olarak ifade edilmelidir. Kapsam bölümünde ise çalışmanın nasıl sınırlandırıldığı ile ilgili araştırmacının kontrol edebildiği durumlar ayrıntılı olarak yazılmalıdır. Araştırmanın hangi sınırlar dâhilinde yapıldığını bilmek, okuyucuya ya da diğer araştırmacılara bulguların ne ölçüde diğer durumlara uygulanabileceği hakkında bilgiler verecektir. Literatür incelendiğinde araştırmacıların çalışma kapsamında yapabilecekleri durumu yapmadıkları için sınırlılık bölümünde ifade ettikleri görülmüştür. Ayrıca, sınırlılık ve kapsamın birbiri ile karıştırılmasının dilden kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü Türkiye’de araştırmanın sınırlılığı araştırmanın sınırları gibi algılanmaktadır. Bu problemin önüne geçmek için araştırma bölümleri sınırlılık ve kapsam olarak ele alınmalıdır.

Araştırmacılara raporlaştırma sürecinde ifade edilmesi zor gelen bir diğer bölüm ise varsayımlardır. Çünkü bu bölümde araştırmanın temellerini oluşturan, sonucunu etkileyen, değiştirilemeyen ve özellikle de doğruluğu kontrol edilemeyen ifadeler yer almalıdır. Doğruluğunu ispat etmeye gerek duyulmayan ama doğru olduğuna emin olunan ifadelerin bu bölümde yer alması yazımı zorlaştıran etkenlerden birisidir. Burada ifadelerin savunulabilir olmasına ve yargı belirenlerini de verilere, alan yazına ve mantığa dayandırılmasına dikkat edilmelidir. Bazı araştırmacılar ölçme aracının geçerli ve güvenilir veriler topladığını varsaymıştır. Bu zaten denetlenebilir ve ölçümlenebilir bir durumdur, varsayım yerine gereği yapılmalıdır. Yine bazı araştırmacılar ölçme araçları araştırma amaçlarına uygun veriler sağladığını varsaymıştır. Zaten araştırmacı, araştırmanın amacına uygun veriler elde edebilmek için uygun ölçme araçlarını kullanma sorumluluğundadır. Ayrıca, birçok araştırmacı verilerin güvenli bir şekilde toplandığını varsaymıştır. Bunu sağlamak yine araştırmacının sorumluluğundadır.

Bir araştırmanın bulgular kısmında araştırma verileri, araştırmanın amacı doğrultusunda yoruma yer verilmeden ifade edilir. Bulgular nicel çalışmalarda tablo, şekil ile ifade

edilebilirken, nitel çalışmalarda iyi sentez edilmiş uzun, fakat net anlatımlarla ifade edilmektedir. Sonuç kısmında ise araştırma soruları veya hipotezler doğrultusunda bulgular anlamlandırılır. Literatür incelendiğinde bazı çalışmalarda bulgular bölümü yazılırken araştırmacıların yorumlarına rastlanmaktadır. Bulgular bölümü yazılırken en çok karşılaşılan sıkıntı bulguları yorumlamadan nesnel bir şekilde araştırma analizlerine göre verilmemesidir. Bu bölüm sonuçlar bölümü ile birlikte verilirse bu problem ortadan kalkmış olacaktır.

Tartışma ve sonuç bölümünde; nelerin, nasıl ifade edileceği aydınlatılmaya çalışılır. Tartışma bölümünde bulgu ve yorumların ilgili alanyazın ile karşılaştırılarak sonuçların güçlendirilmesi gerektiği netleştirilirken; sonuçlar bölümünde araştırmacının alanyazında hangi boşluğu nasıl doldurduğunu anlatması gerekir.

Bir araştırma raporunda yer alan doğurgu bölümü, yapılan araştırmanın kime, ne zaman, nerede nasıl uygulanırsa etkili olacağı konusunda açıklamaların yer alması açısından önemlidir. Araştırma raporlarında doğurgu başlığı adı altında, yapılan araştırmanın hangi alanlarda ne işe yaradığının belirtilmesi, yapılan araştırmanın değerinin ortaya konulması açısından da önem teşkil etmektedir. Ne yazık ki hazırlanan bazı araştırma raporlarında bu bölüm çoğunlukla bulunmamaktadır. “Bu araştırma sonuçları bizim nerede işimize yarayacak?” sorusunun cevabının en somutlaştığı bölüm olması itibarı ile bu bölümün yapılan araştırma raporlarında da bulunması gerekmektedir.

Bir araştırma raporunda yer alan öneri bölümü, araştırmada eksik kalan ve ileride benzer araştırmayı çalışmak isteyen araştırmacılara yol göstererek, yeni çalışmalara olanak sağlayan bir bölümdür. Araştırma raporlarında yer alan önerilerin araştırma sonuçlarına yönelik olması gerekmektedir. Ancak çoğu araştırmada yer alan öneriler, genele yöneliktir. Başka bir ifade ile araştırma raporlarında benzer önerilerin yapıldığı görülmektedir. Bu şekilde genel bir öneride bulunma eğilimi, çalışmanın niteliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bir araştırma raporunda yer alan önerilerin her birinin araştırma sonuçları ile ilişkili olması, çalışmanın niteliğini ortaya çıkarması açısından önemlidir.

Bir araştırma raporunda yer alan iddia bölümü ise, daha çok nitel araştırma yaklaşımında yer alan bir bölümdür. Nitel araştırma yaklaşımında, araştırmanın amacı doğrultusunda

toplanan verilerden örüntüler yakalamaya çalışılarak, ortaya bir iddia atılır. Özellikle nitel araştırma yaklaşımının kullanıldığı bazı bilimsel raporlarda bu bölüme yer verilmemektedir. Nitel araştırma yaklaşımına göre yapılan araştırmadan elde edilen verilerin alt alta sıralanması herhangi bir anlam ifade etmez, dolayısıyla verilerin birbiriyle olan ilişkilerinden yola çıkarak, bazı örüntülerin verilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, bu araştırma kapsamında bilimsel araştırma yöntemleri ve bilimsel raporlaştırma süreçleri ile ilgili çok sayıda tez, kitap ve makale taranmış ve bu kaynaklardan elde edilen bilgiler derlenmeye çalışılmıştır. Bu tarama ve derleme aşamasından sonra da uluslararası tez arşivinden ulaşılan tezler alanyazın ışığında yol gösterici örnekler açısından incelenmiştir. Bu örnekler, diğer araştırmacılara rehberlik etmesi amacıyla okuyucuyla paylaşılmıştır. Bununla birlikte araştırma bölümlerinin yazılması ile ilgili yukarıda belirtilen hususların evrensel olmamasından dolayı bu bölümler duruma göre yeniden değerlendirilebilir. Bu derlemenin yeni yetişen bilim insanlarına tez yazım sürecinde yardımcı olacağı düşünüldüğünden önem taşımaktadır.

Son olarak, bu çalışmada incelenen tezlere ilişkin bir betimsel analiz yapılmamıştır. Alanda yapılan tezlerin betimsel analizini yapacak çalışmalara ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir ve bu tarz çalışmaların yapılması önerilmektedir. Bu araştırma sonucunda okuyucuya sunulan araştırma bölümlerinin nasıl olması gerektiğine dair yapılan sentezlemenin gelecekte bu çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir.

Teşekkür: Bu çalışmada araştırmacılara yön veren ve her türlü desteği sağlayan hocamız Prof. Dr. Mehmet Fatih Taşar'a teşekkürlerimizi sunmayı bir borç biliriz.

KAYNAKLAR

- American Psychological Association (APA). (2009). *Amerikan Psikoloji Derneği yayım klavuzu*. (çev. C. Pamay, Z.G. Üstün). İstanbul: Kaknüs yayınları (Eserin orijinali 2001'de yayımlandı).
- Arıkan, R. (2007). *Araştırma teknikleri ve rapor yazma* (6. Baskı). Ankara: Asil yayın dağıtım.
- Balcı, A. (2011). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem Akademi.
- Boateng, R. (2010). A quick checklist for a research paper. *PC Tech Magazine's Conversations on Technology, Business and Society*, 7, pp. 48-50.
- Burns, B. R. (2000). *Introduction to research methods*. London: Sage Publications.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (5. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (Genişletilmiş 11. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Canbazoglu Bilici, S. (2012). *Fen Bilgisi öğretmen adaylarının teknolojik pedagojik alan bilgisi ve özyeterlikleri* (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Casanave, C. P. (2010). Taking risks?: A case study of three doctoral students writing qualitative dissertations at an American university in Japan. *Journal of Second Language Writing*, 19(1),1-16 .
- Cebeci, S. (2002). *Bilimsel araştırma ve yazma teknikleri* (2. Baskı). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Champion, J. K. (2010). *The mathematics self-efficacy and calibration of students in a secondary mathematics teacher preparation program* (Unpublished doctoral dissertation). University of Northern Colorado, USA.
- Cooley, L. ve Lewkowicz, J. (2003). *Dissertation writing in practice: turning ideas into text*. Hong Kong: Hong Kong University Press.
- Creswell, J. W. (2014). *Araştırma deseni* (S. B. Demir, Çev.) Ankara: Eğiten Kitap
- Cripe, M. K. L. (2009). *A study of teachers' self-efficacy and outcome expectancy for science teaching throughout a science inquiry-based professional development program*. (Unpublished doctoral dissertation). The Graduate Faculty of the University of Akron, USA.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. (Genişletilmiş 3. Baskı). Trabzon: Celepler Matbaacılık.

- Day, R.A. (1998). Giriş nasıl yazılır? G. Aşkar Altay (Ed.), *Bilimsel Makale Nasıl Yazılır ve Yayımlanır* (s. 25). Ankara: TÜBİTAK.
- Dura, V. (2005). *Düşünme araştırma yazma*. Ankara: Başak Matbaacılık.
- Erkuş, A. (2009). *Davranış bilimleri için bilimsel araştırma süreci*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Eryılmaz, A. (1996). *The effects of conceptual assignment, conceptual change discussions and a CAI program emphasizing cognitive conflict on student's achievement and misconceptions in physics* (Unpublished doctoral dissertation). Florida Institute of Technology, USA. (UMI No: 9627518)
- Fazioli, P. M. (2010). *ICT literacies: An investigation of the digital divide in middle and high school classrooms* (Unpublished doctoral dissertation). Capella University, USA. (UMI No: 3427241)
- Fraenkel, J. R. ve Wallen, N. E. (2006). *How to design an evaluate research in education*. (7th ed.). New York: McGraw-Hill International Edition.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. ve Hyun, H. (2011). *How to design and evaluate research in education*. (8th ed.). Newyork: Mc. Graw Hill Higher Education.
- Friedrichsen, P. J. (2002). *A substantive-level theory of highly- regarded secondary biology teachers' science teaching orientations* (Unpublished doctoral dissertation). The Pennsylvania State University, USA. (UMI No: 3060018)
- Gall, M. D., Borg, W. R. ve Gall, J.P. (2003). *Educational research: An introduction*. Boston: Pearson Education.
- Gastel, B. ve Day, R. A. (2016). *How to write and publish a scientific paper*. ABC-CLIO.
- Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (2009). Tez Yazım Kılavuzu. <<http://egtbil.gazi.edu.tr/posts/view/title/tez-yazim-kilavuzu-9815> > (2012, Ekim 12).
- Gunning, A. M. (2010). *Exploring the development of science self- efficacy in preservice elementary school teachers participating in a science education methods course* (Unpublished doctoral dissertation). Columbia University, USA. (UMI No: 3420793)
- Hacıömeroğlu, G. (2005). *Prospective secondary teachers' subject matter knowledge and pedagogical content knowledge of the concept of function* (Unpublished doctoral dissertation). The Florida State University, USA.
- Haley-Mize, S. (2011). *The effect of instructional methodology on pre-service educators' level of technological pedagogical content knowledge* (Unpublished doctoral dissertation). The University of Southern Mississippi, USA.
- Johnson, A. P. (2015). *Eylem araştırması el kitabı*. (çev. ed. M. Ö. Anay ve Y. Uzuner). Anı yayıncılık: Ankara.

- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (24. Baskı). Ankara: Nobel yayıncılık.
- Kıncal, R. Y. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kökdemir, D., Demirutku, K., Çırakoğlu, K., Işın, G., Muratoğlu, B. ve Yeniçeri, Z. (2004). *Akademik yazım kuralları kitapçığı*. <<http://www.enformatik.ogu.edu.tr/faculty/kapanoglu/akademik.pdf> > (2012, Kasım 25).
- KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü (2012). *Tez yazım klavuzu*. <http://www.ebilen.ktu.edu.tr/FTP/diger/tez_yazim_klavuzu.pdf > (2012, Kasım 12).
- Lincoln, S.Y. ve Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. London:Sage Publications.
- Macaroğlu, A. E. (2003). Using internet on the way of scientific literacy. *TOJET*, 2(4), 44-49.
- Macaroğlu, A. E. (2012). Are we ready for an inclusive classroom? School administrators' and teachers' perceptions of autism. *Energy Education Science and Technology Part B: Social and Educational Studies*, 4(4), 1925-1934.
- Marshall, C. ve Rossman, G. B. (1999). *Designing qualitative research*. Thousand Oaks, Calif., Sage Publications.
- McMillan, J. H. ve Schumacher, S. (2001). *Research in education: A conceptual introduction* (5th Ed). New York: Longman.
- Mudzimiri, R. (2012). *A study of the development of technological pedagogical content knowledge (TPACK) in pre-service secondary mathematics teachers* (Unpublished doctoral dissertation). Montana State University, USA.
- Murray, R. (2014). *Tez nasıl yazılır?* (3. Baskı). (Ş. Çinkır, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2011).
- Murray, R. (2015). *Bilimsel dergilerde makale nasıl yazılır* (3. baskı).(Ş. Çinkır, Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık. (Orijinal çalışmanın basım tarihi 2013).
- Nadim, A. (2005). *How to write a scientific paper?* *Ain Shams Journal of Obstetrics and Gynecology (ASJOG)*, 2, 255-258.
- Özdemir, Ö. F. (2004). *The coexistence of alternative and scientific conceptions in physics* (Unpublished doctoral dissertation). The Ohio State University, USA. (UMI No: 3148204)
- Pajares F. (2006). *The Elements of A Proposal*. <<http://www.patrickokafor.com/files/ElementsofaProposal.pdf> > (2012, Kasım 18).

- Riales, J. W. (2011). *An examination of secondary mathematics teachers' track development through participation in a technology-based lesson study* (Unpublished doctoral dissertation). The University of Mississippi, USA.
- Ripple, L. (1960). Problem identification and formulation. In N.A. Polansky (Ed.), *Social Work Research* (24-47). The University of Chicago.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2011). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sriraman, B (2003). Mathematical giftedness, problem solving, and the ability to formulate generalizations. *The Journal of Secondary Gifted Education*, 14(3), 151-165.
- Stake, R. E. (2010). Action Research and self-evaluation: Finding on your own how your place works. In R. E. Stake (Ed.), *Qualitative research studying how things work* (167-169). London: The Guilford Press.
- Starfield, S. ve Ravelli, L. J. (2006). The writing of this thesis was a process that I could not explore with the positivistic detachment of the classical sociologist: Self and structure in New Humanities research theses. *Journal of English for Academic Purposes*, 5(3), 222-243.
- Stoyle, K. (2016). *Supporting mathematical explanation, justification, and argumentation, through multimedia: A quantitative study of student performance*. <<https://etd.ohiolink.edu/>> (UMI No: 3182729)
- Tanrıöğen, A. (Ed.) (2011). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Taşar, F. (2001). *A case study of a novice college student's alternative framework and learning of force and motion* (Unpublished doctoral dissertation). The Pennsylvania State University, USA. (UMI No: 3016671).
- Tural, G. (2014). Bilimsel araştırma yapma süreci ve etik kurallar. Mustafa Metin (Ed.) *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* içinde (471-499). Ankara: Pegem.
- Tüzün, H. (2004). *Motivating Learners in Educational Computer Games* (Unpublished doctoral dissertation). Indiana University, USA. (UMI No: 3134052)
- URL-1 (t.y.) *How to write a thesis statement* <<http://www.you-can-teach-writing.com/how-to-write-thesis-statement.html>> (2012, Aralık 5).
- URL-2 (t.y.). *Conclusions and Recommendations* <https://www.papermasters.com/conclusions_recommendations.html> (2016, Kasım 17).
- URL-3 (t.y.). *Writing Chapter 5: Discussion And Recommendations* <<http://dissertationwriting.com/thesis-dissertation-conclusion-chapter.shtml>> (2016, Kasım 17).

- URL-4 (t.y.) *What is an assertion statement?*
<http://wiki.answers.com/Q/What_is_an_assertion_statement> (2012, Kasım 16).
- URL-5 (t.y.). *Ten steps to writing an essay*
<<http://www1.aucegypt.edu/academic/writers/thesis.htm>> (2012, Aralık 2).
- URL-6 (t.y.). *Term papers-buy custom essays & college research paper writing.*
<<http://www.essaytown.com/writing/introducti on-for-a-research-paper>> (2012, Kasım 6).
- Üstdal, M., Gülbahar, K. (1997). Bilimsel araştırma nasıl yapılır nasıl yazılır? (1. baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş.
- Walker, J. P. (2011). *Argumentation in undergraduate chemistry laboratories* (Unpublished doctoral dissertation). The Florida State University, USA.
- Ward, E. K. (2009). *Latent transition analysis of pre-service teachers' efficacy in mathematics and science*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. University of North Texas, USA.
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23, 7-12.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (7. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, K. (2010). Nitel araştırmalarda niteliği artırma. *İlköğretim Online*, 9(1), 79-92.

SUMMARY

The main aim of the writing and publishing the research reports is to inform the readers about the investigated topic in the research, to light for new researchers and also to ensure the accumulation of knowledge and its continuity. Therefore, having the basic knowledge about how to write a good report has become a necessity nowadays. But developments and changes in the reporting the research are experienced as in all areas of science. Although there have been lots of basic resources about reporting process, the differences of these resources make the novice scientists to be confused. Moreover, there are no written rules which are accepted by all society about organizing the academic results. In this study, it is aimed to formulate a report carrying guide features for the students studying at graduate level with the idea of guidance in the process of writing the thesis.

This study was conducted with an instructor and his 8 doctoral students who took the course named “Advanced Scientific Communication”. Doctoral students who previously took the course named “research techniques” and the instructor discussed how to write thesis sections as a part of the course. For this study, 172 theses which were written in the field of education and were found in UMI were kept in view. 94 of these theses were investigated in detail. Besides, 19 books which are about research techniques, 23 various resources such as articles, reports, etc. were also examined. In this study, researchers got the data through documents and these data were analyzed qualitatively. Data analysis is a technique drawing upon materials that already exist and may become available to the researcher in education. In such studies, researchers may obtain the information without making observations or interviews.

As a result of the data obtained, the main features of sections to be included in the theses were determined. First, the research technique books, articles, reports were observed for how to express each part of the thesis. Theses written in the field of education were examined in detail. Within the scope of the aim of the research, researchers investigated those theses which might be a good example in those books, and APA and the other resources as a main source.

In the process of data analysis, description and exemplification were performed. The situations which have to be under each section in the reported theses were depicted and appropriate examples were cited.

Writing a thesis is a learning process that is applied for students to learn, do research, and develop self-authorship at the end of the graduate education. Meaning of doing research at the graduate education is to improve students’ doing extensive research skills by oneself and to advance the ability of qualified report preparation skills. In the process of graduate education, writing qualified and an original thesis with the desired characteristics is a condition in which all researchers desire. However, sometimes non-traditional thesis writing styles may become risky for students who are beginner in report preparation. Despite all risk factors and the difficulties, researchers continue to contribute to the scientific literature. Stereotyped thesis writing styles that come from the past as a legacy continue to impress social sciences and the other fields’ thesis writers. Many scientists who are interested in this topic recommend the thesis authors to extend the ideas behind this narrow mould. Although suggested writing thesis issues in this study are not universal and can be re-evaluated according to circumstances; it can be considered to help new growing scientists in the process of the writing thesis.